

Från Dreyfus-affären till världskriget.

De intellektuella och den tredje republiken.

Bellissent och Berl företräda helt skilda synpunkter. Den förre är rojalist och vill stödja sin uppfattning med de döda mästarnas auktoritet. Berl är George Sorels lärjunge och principiellt revolutionär, även om han synes tveka både om målet och medlen för en revolution. Han är benägen att se bourgeoisin som en enhet och anser från marxistisk utgångspunkt de intellektuella vara trogna tjänare åt den överklass som köper deras böcker. Men det kan knappast betvivlas att de karaktärsticker de båda författarna lämnat i huvudsak giva en riktig bild av utvecklingen. Den motsättning mellan de intellektuella — likaväl som bourgeoisin över huvud — och det republikanska systemet som för sextio år sedan var så stark har avlösts av en relativ konformitet. Man kan också tala om en lägeförvandling; samma allmänna inställning som år 1870 betingade oppositionen mot republiken leder nu till samling kring den genom sin seger och långa fortvaro helgade regimen. Förvandlingen har försiggått i olika etapper, av vilka Dreyfus-affären, kriget och den socialistisk-kommunistiska frammarschen efter kriget framstå som de väsentliga.

Herbert Tingsten.

Dreyfus-affären utgör, såsom i en föregående artikel nämdes, en betydelsefull etapp i utvecklingen av den intellektuella elitens förhållande till den republikanska regimen. Det är här icke behövt att beröra de omständigheter som av denna judiciella tvist gjorde icke blott en politisk konflikt, under vilken republikens bestånd hotades, utan en uppgörelse mellan två livsåskådningar, där man å ena sidan hävdade statens auktoritet och individens totala underordnande under dess intressen, å den andra frihet, rättvisa för den enskilde, individualism. Det väsentliga är att genom händelsernas

unga synes flertalet ha gått på denna linje; såsom exempel kunna nämnas Peguy, Halévy, André Gide och Marcel Proust, av vilka särskilt de båda förstnämnda spelade en framträdande roll. I det källkritiska arbete varigenom man småningom lyckades söndermjöla de påstådda bevisen för Dreyfus' skuld togo vetenskapsmän inom skilda discipliner, såsom Gaston Paris, Lévy-Bruhl, Aulard och Seignobos, en viktig del; Painlevé gick helt över från matematik till politik.

Många intellektuella fördes emellertid i samband med Dreyfus-affären över till aktiv kamp mot regimen. I den nationalistiska förening med antirepublikanska

logik ett ställningstagande i Dreyfus-affären kom att betyda ett ställningstagande till det rådande politiska systemet. Även de som utan politiska avsikter inträdde i striden funno sig snart enrollerade bland regimen anhängare eller motståndare; från dreyfusard och anti-dreyfusard förvandlades man snabbt till aktiv republikan, respektive monarkist eller förkämpe för plebiscitär diktatur.

Den iver med vilken kulturens målsmän — även de som stodo helt utanför politiken — deltog i striden kring Dreyfus torde icke ha någon motsvarighet i fransk politik. Endast få underläto att

på något sätt markera sin uppfattning; de som icke uppträdde i pressen eller på de offentliga mötena inträdde i föröningar som de stridande parterna bildade eller deltog i kollektiva opinionsyttringar. Den härva av motsägande uppgifter och vaga rykten i vilken sanningen inkapslades synes ha lockat den tränade intelligensen. Framför allt utgjorde "affären" en konkret utgångspunkt för en principiell debatt.

Det har ofta påståtts att det stora flertalet intellektuella voro dreyfusarder; anhängare av kravet på revision av 1894 års krigsriktadom. Säkert är att man inom det revisionistiska lägret satte ett alldeles särskilt värde på anslutningen från litterära, vetenskapliga och konstnärliga kretsar; "giv mig ömt namn, och jag skall kalla dig för intellektuell", anser Barrès icke alldeles utan skäl ha varit en ledande grundsats hos organisationerna av dreyfusardernas petitionslistor. Den anslutning man vann var i varje fall betydande. Inom den äldre generationen av författare märktes framför allt Anatole France, som blev en av de mest aktiva revisionisterna och vars under denna tid väckta politiska intresse sedermera utvecklades i radikal riktning. Bland de

tendenser, Ligue de la Patrie française, som bildades 1899, blev Lemaitre ordförande; liksom Anatole France hade han tidigare stått helt utanför politiken, men fortsatte sedan intresset väckts i den inslagna riktningen och blev inom kort en av rojalisternas ledare. Om dreyfusarderna kunde stödja sig på ungdomen, hade deras motståndare majoritet bland de äldre; 26 av akademins 40 ledamöter ingingo omedelbart i den nyssnämnda kamporganisationen. Företräddare för en yngre generation saknades dock ej helt, och det var inom denna som antidreyfusarderna funno sina skarpaste pennor: Barrès och Maurras. I sitt arbete Scènes et doctrines du nationalisme utformade Barrès den formellt republikanska, i realiteten plebiscitära eller cesaristiska nationalismens teori, och Maurras gav i Enquête sur la monarchie en genomtänkt och systematisk motivering åt monarkismen.

I det hela kom Dreyfus-affären att innebära en intellektuell seger för republiken. Först efter denna tid kan man tala om en stark republikansk riktning inom vetenskap och litteratur. Peguy, vars inflytande på en elit bland ungdomen under årtiondet före världskriget var så betydande, var uppriktig republikan samtidigt som katolik och nationalist — en ett par årtionden tidigare knappast tänkbar kombination. Kretsen kring La nouvelle revue française är, ehuru icke på något sätt politiskt organiserad, utan tyvärr republikanskt orienterad och har på visst sätt bildat en motvikt till Maurras' skola, som i Action française fortsatt den monarkistiska propagandan; det kan erinras om den kritik av nationalism och rojalism som Gide framfört i flera av sina romaner, senast i Les faux-monnayeurs. En rad vetenskapsmän, såsom

Seignobos och senare Siegfried, ha givit av sympati präglade analyser av republikens statsliv. I den under pseudonymen Alain framträdande filosofen Chartier har den egenartade form av parlamentarism som utbildats i Frankrike och som framför allt utmärkes av folkrepresentanternas självständighet gentemot både regeringen och partiorganisationerna funnit en originell och skarpsinnig teoretiker; hans arbeten, framför allt *Éléments d'une doctrine radicale*, höra till de märkligaste apologier för demokratin som under senare tid framkommit.

Den stridsformering som upprättades under Dreyfus-affären blev under den närmaste tiden bestående. Under kulturkampen, som väsentligen betingades av det nya läge i vilket fransk politik kommit genom "affären", fortsatte striden inom det intellektuella lägret, om också ej med samma häftighet som tidigare. Först under och efter kriget inträder en avspänning som med visst skäl kan sägas innebära ett allmänt accepterande av regeringen.

Samlingen under kriget kom republiken till godo. Då nationalisterna och monarkisterna i segerns intresse understödde radikalen, antiklerikalen och dreyfusarden Clemenceau, avtrubbades deras principiella opposition. Med segern stärktes re-

publikens anseende, även om anklagelserna för bristande förberedelse av kriget i viss mån ansågos drabba själva statsformen. Valen efter kriget visade den monarkistiska propagandans fåfänglighet. Det blev uppenbart att regimen icke längre hotades från höger, men däremot möjligen från vänster. Under det att vid 1928 års val ingen utpräglad monarkist valdes, samlade de socialistiska och kommunistiska partierna — av vilka det första icke bestämt avvisar, det senare bestämt accepterar revolutionsprincipen — omkring 30 procent av valmännen. Det borgerliga samhällets fiender till vänster närma sig den röststyrka som högerrevolutionärerna uppnådde för 40 år sedan.

Dessa förändringar ha betingat den nya inställning till regimen hos de intellektuella varom Berls arbeten avgiva ett om också partiskt och överdrivet vittnesbörd. Den socialistiska samhällssynen har hittills icke fått ett starkare fäste inom litteraturen. Bland de främsta författarna synes knappast någon kunna betraktas som representant härför; Duhamels konfrontation med kommunismen i *Le club des Lyonnais* måste väl anses ha resulterat i ett avståndstagande. Det starka intresset för andra problem än de sociala är påtagligt. Endast Barbusse utgör ett bestämt undantag. Inom den politiska vetenskapen synes man benägen att förringa den socialistisk-kommunistiska frammarschens betydelse och att fasthålla vid den traditionella motsättningen höger—vänster som den väsentliga; ett gott exempel härför är Siegfrieds bekanta arbete om Frankrikes politiska partier.

Den reaktionära oppositionens försvagande inom det intellektuella lägret är uppenbart. Särskilt gäller detta katolikerna, som tidigare varit regimen mest inflytelserika vedersakare. Avgörande är på denna punkt påvestolens ingripande mot Maurras och *Action française* år 1926. Sedan denna tid har den liberala katolicismen triumferat, och de katolska intellektuella, såsom Maritain och Massis, samarbeta icke längre med den monarkistiska riktningen.

Den monarkistiska rörelsen kan emellertid fortfarande mönstra en skara betydande anhängare: Maurras, Léon Daudet, Pujo och Bainville, med bl. a. Bourget och Bourdeaux som språkrör inom romanlitteraturen, ha icke upphört med sin kritik av regimen; nu senast har i deras anda Bernanos i form av en biografi över antisemiten Drumont levererat en elegant förfalskning av republikens historia. Men det frapperar att den rojalistiska doktrinen väsentligen utvecklas av personer som redan för trettio år sedan trätt i dess tjänst. Återväxten inom rörelsen är hotad; många studenter tillhöra under några år *Action française*, men inträda sedan i den republikanska ämbetsmannakåren och gå förlorade som aktiva propagandister. Under årtionden ha Maurras och Daudet profeterat om framträdandet av en generation neomonarkister, men deras förhoppningar ha svikits; de själva börja snarare framstå som vördnadsvärda anakronismer.

Än viktigare är kanske att den monarkistiska propaganda som kretsen kring *Action française* bedriver icke längre uppbäres av samma energi som förr. Det förefaller som om ledarna själva förlorat sin tro på segern och som om den ideologiska plattformen numera endast tjänade till refugium då man tröttnar på de dagspolitiska striderna. Maurras och Daudet har tagit ställning till konflikterna inom det republikanska lägret, de ha understött Clemenceau mot defaisterna, det nationella blocket mot vänsterkartellen, Doumer mot Briand. Denna politik har med nödvändighet fört till en viss delaktighet i ansvaret, och därmed har följt ett närmande till regimen. Och framför allt har den politiska situationens förändring lett till att kampen mot socialism och kommunism blivit det väsentliga intresset. Den kontrarevolutionära inställningen har avlöst den revolutionära; man får nöja sig med att söka skydda mot en vänsterrevolution, då tanken på en monarkisk restauration synes fåfäng.

Det bör i detta sammanhang påpekas att de fascistiska tendenserna hittills icke spelat någon roll i fransk politik och, efter allt att döma, icke fått starkare anslutning bland de intellektuella. Man kan icke såsom stundom sker beteckna den av Maurras ledda monarkismen som en fascistisk rörelse. Hos Barrès finner man något av den antiintellektualism och principiella heroism som utmärker fascismen; icke så hos Maurras. Dennes ideologi, som hävdar förnuftets primat, som i ordning och kontinuitet ser de väsentliga värdena och enligt vilken en ärfilig och ödemokratisk monarki är ett medel att säkra folklyckan och freden, kontrasterar de väsentliga punkterna skarpt mot fascismen.

Herbert Tingsten.